

Sygn. akt V CSK 111/09

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 października 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Lech Walentynowicz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Strzelczyk

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

Protokolant Piotr Malczewski

w sprawie z powództwa Przedsiębiorstwa Produkcyjno-Usługowego "H. F." [...]

Spółki Jawnej w T.

przeciwko Gminie T.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 14 października 2009 r.,

skarg kasacyjnych obu stron od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 11 grudnia 2008 r.,

- 1.) **uchyla zaskarżony wyrok w części oddalającej powództwo o odsetki od kwoty 709.175 zł za okres od 4 maja 2006 r. do 12 czerwca 2008 r. oraz orzekającej o kosztach procesu i o kosztach sądowych i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego;**
- 2.) **oddala skargę kasacyjną powódki w pozostałym zakresie oraz w całości skargę kasacyjną pozwanej.**

Uzasadnienie

Przedsiębiorstwo Produkcyjno -Usługowe "H. F." - spółka jawna wniosła o zasądzenie od Gminy T. kwoty 1.765.132 zł z odsetkami od dnia 3 stycznia 2003 r. tytułem zwrotu nakładów dokonanych na nieruchomość strony pozwanej, stanowiącą targowisko.

Pozwana Gmina wniosła o oddalenie powództwa zarzucając, iż nakłady zostały w całości zamortyzowane w czasie trwania umowy stron dotyczącej zarządzania targowiskiem.

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 11 grudnia 2008 r. zasądził od pozwanej na rzecz powódki kwotę 1.242.67, zł z odsetkami ustawowymi od dnia 4 maja 2006 r. w odniesieniu do kwoty 6.900, zł oraz od dnia 30 czerwca 2007 r. w odniesieniu do kwoty 1.235.770, zł, oddalił powództwo w części pozostałej oraz orzekł o kosztach procesu i o kosztach sądowych.

Sąd ustalił, że strony zawarły w dniu 1 stycznia 1993 r. umowę dotyczącą administrowania przez powódkę placem targowym położonym w T. przy ul. S. przez okres 10 lat. Dochodami z targowiska strony miały się dzielić; wynagrodzeniem powódki było 45% wpływów z pobieranej opłaty targowej oraz 60% wpływów z czynszów najmu. Powódka zobowiązała się do wykonania na własny koszt „wszelkich prac na targowisku” i wydatkowania na ten cel w 1993 r. kwoty 214.000, zł (po denominacji). Nakłady zleceńobiorcy miały być zamortyzowane w okresie trwania umowy, a w przypadku wcześniejszego jej wypowiedzenia – rozliczenie tych kosztów miało nastąpić w drodze pisemnego uzgodnienia.

Strony ustaliły ponadto, że wzniesione urządzenia targowe przejdą na własność Gminy po ustaniu umowy, co nastąpiło w dniu 10 sierpnia 2002 r., wskutek wypowiedzenia umowy przez pozwaną.

Powódka w czasie trwania umowy zbudowała stróżówkę (w 1994 r.) oraz dwie wiaty (w 1995 r.). Urządzenia te nie były jednak wymienione w umowie ani w ofercie przetargowej. Według stanu z daty ustania umowy oraz cen

obowiązujących w II kwartale 2007 r. wartość obu wiat wynosiła 1.235.770,48 zł, a stróżówki – 8100, zł.

Sąd Okręgowy uznał, że strony łączyła umowa o świadczenie usług, do której mają zastosowanie przepisy o zleceniu (art. 750 k.c.). Miał tu w szczególności zastosowanie art. 742 k.c. uprawniający powódkę do zwrotu wszelkich wydatków świadczonych w celu należytego wykonania świadczenia, według stanu obiektów z dnia rozwiązania umowy, według aktualnych cen rynkowych. W tej mierze Sąd zaaprobował opinię biegłego M.C.

Płatność zasądzonych odsetek została określona według dat wyceny wiat i stróżówki.

W następstwie apelacji strony pozwanej, Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 11 grudnia 2008 r. zmienił zaskarżony wyrok obniżając zasądzoną kwotę do kwoty 709175, zł z odsetkami od 12 czerwca 2008 r. i oddalając powództwo w części pozostałej. W pozostałym zakresie apelację oddalił i orzekł o kosztach postępowania.

Sąd II instancji podzielił ustalenia dokonane w postępowaniu pierwszoinstancyjnym co do rodzaju nakładów, skutków wcześniejszego rozwiązania umowy, przejścia nakładów na własność Gminy oraz nieobjęcia wydatków na wiaty i stróżówkę obowiązkiem poniesienia przez zleceniobiorcę we własnym zakresie nakładów w wysokości 214.000 zł. Zaaprobował również kwalifikację prawną umowy, do której miał zastosowanie art. 742 k.c., ale tylko w sposób odpowiedni, uwzględniający warunki kontraktu.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że urządzenia targowe przeszły na własność pozwanej z dniem 10 sierpnia 2002 r. i powiększyły stan jej majątku z tą datą, należy więc również wycenić te przysporzenie majątkowe według cen z tej daty. Tym kryteriom odpowiadała opinia biegłej H. W. – N. ustalająca wartość przysporzenia na kwotę 777.450 zł (769.350 zł + 8.100). Sąd uwzględnił ponadto opinię biegłego M. C. w zakresie ustalenia stopnia zużycia obiektów oraz potrzeby obniżenia należności o koszty legalizacji obiektów wzniesionych bez pozwolenia na budowę (40.000, zł).

Sąd Apelacyjny wyraził również pogląd, że odsetki powinny być zasądzone od daty wyroku Sądu Okręgowego.

Skargę kasacyjną wniosły obie strony; powódka w części oddalającej powództwo, a pozwana - w części zasądzającej.

Powódka powołała się na naruszenie prawa materialnego, a mianowicie art. 65, 353¹, 481 § 1, 742 i 750, a także na naruszenie przepisów postępowania (art. 316 § 1 i 321 k.p.c.). Twierdziła mianowicie, że nakłady powinny być oszacowane według aktualnych cen, gdyż można tu zastosować w drodze analogii art. 405 k.c. Zarzuciła ponadto wadliwość orzeczenia odsetkowego, uniemożliwiającą sprawdzenie motywów orzecznich.

Strona pozwana przedstawiła prawnomaterialny zarzut naruszenia art. 65 i 742 k.c. oraz art. 32 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości i art. 28 prawa budowlanego. Twierdziła mianowicie, że nakłady zostały całkowicie zamortyzowane, a ponadto zleceniobiorca wzniósł obiekty bez pozwolenia na budowę. Sąd Apelacyjny - zdaniem pozwanej - nie ustosunkował się do tych zarzutów, wbrew wymaganiu z art. 328 § 2 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W kontekście przedstawionych przez strony zarzutów kasacyjnych podstawowe znaczenie mają problemy materialnoprawne. Nie budzi jednak zastrzeżeń kwalifikacja prawna umowy z dnia 1 stycznia 1993 r., będącej umową o świadczenie usług, do której mają - z mocy art. 750 k.c. - odpowiednie zastosowania przepisy o zleceniu, w szczególności art. 742 k.c.

W piśmiennictwie podkreśla się, że regulacja prawna dotycząca zwrotu nakładów i wydatków jest ułomna, rozproszona. Najobszerniej jest uregulowana w przepisach dotyczących rozliczeń między właścicielem a posiadaczem, a także przy najmie. Zasadą jest, o czym stanowi jednoznacznie treść art. 226 § 1 k.c. i art. 676 k.c., że decyduje tu wartość nakładów z chwili ich zwrotu uprawnionemu (zob. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2000 r., II CKN 339/00, niepubl., z dnia 3 października 2002 r., III CKN 402/01, niepubl. i z dnia 22 marca 2006 r., III CSK 3/06, niepubl.). Istotne jest bowiem uzyskanie rzeczywistej korzyści

przez uprawnionego; nakłady zwrotne muszą być użyteczne, zwiększające wartość jego majątku w chwili zwrotu, a nie w innym, dowolnie dobranym momencie.

Art. 742 k.c. ma charakter bardziej ogólny, ale istota problemu jest podobna. Przede wszystkim jednak w judykaturze i piśmiennictwie eksponuje się, iż zwrot nakładów powinien nastąpić na zasadach określonych treścią stosunku prawnego, szczególnie przy umowach nienazwanych (zob. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 1999 r., III CKN 187/98, niepubl., z dnia 19 listopada 2003 r., V CK 457/02, niepubl., z dnia 23 stycznia 2008 r., V CSK 377/07, niepubl. oraz z dnia 5 marca 2009 r. III CZP 6/09). Nie jest przy tym uprawnione konstruowanie roszczeń z bezpodstawnego wzbogacenia wewnątrz umownych stosunków zobowiązaniowych, o co zabiega powódka (orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 1998 r., I CKN 522/97, OSNC 1998, nr 11, poz. 176, z dnia 24 lutego 1999 r., III CKN 179/98, niepubl. i z dnia 24 lutego 1999 r., III CKN 179/98, niepubl. i z dnia 24 lutego 2005 r., III CK 454/04, niepubl.).

W postępowaniu sądowym miarodajnie ustalono, w nawiązaniu do jednoznacznej treści § 11 umowy, że urządzenia targowe wzniesione w czasie trwania umowy przechodzą na własność pozwanej Gminy. Tym samym strony zadecydowały, iż właściwą datą rozliczenia nakładów była data ustania umowy (10 sierpnia 2002 r.). Dalsze losy obiektów zainstalowanych na targowisku, gdy strona pozwana była już „wyłącznym” ich właścicielem, są dla roszczenia powódki obojętne. Z przedstawionych przyczyn nie może być skuteczne kwestionowanie przez powódkę ustalenia przez Sąd Apelacyjny wartości nakładów według stanu i cen z chwili ustania umowy (art. 398¹⁴ k.p.c.).

Skarga kasacyjna strony pozwanej jest w całości nieuzasadniona i podlega oddaleniu (art. 398¹⁴ k.p.c.). Została ona oparta na założeniu, iż wszelkie nakłady powódki zostały zamortyzowane w czasie trwania umowy, a ponadto powódka zainstalowała wiaty w sposób niezgodny z prawem budowlanym i są one bezużyteczne.

Oba Sądy ustaliły, że nakłady w postaci wybudowania wiat i stróżówki nie zostały zamortyzowane i ustalenie to wynika z treści umowy oraz z treści oferty przetargowej. Zleceniobiorca zobowiązał się mianowicie do wykonania robót

przystosowawczych o wartości 214.000 zł (po denominacji) w 1993 r. (§ 1 pkt 2, 3 i 4 umowy). Z oferty przetargowej wynika, że obejmowały one w szczególności ogrodzenie, utwardzenie i zradiofonizowanie placu, urządzenie parkingu oraz remont obiektów już istniejących. Ani zakres tych robót, ani ich wartość i czasokres nie miały związku z posadowieniem wiat i stróżówki w przyszłości, po kilku latach. Ustalenie to nie wynika w istocie z wykładni umowy (art. 65 k.c.), lecz stanowi wypowiedź sądową o faktach, nie podlegającą korygowaniu w postępowaniu kasacyjnym (art. 398³ § 3 k.p.c.).

Powołany w skardze kasacyjnej pozwanej art. 32 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2002 r., Nr 76, poz. 694) nie ma w rozpoznawanej sprawie zastosowania, ponieważ strony mogły w umowie określić autonomicznie warunki „amortyzacji”, rozumianej jako sposób ich rozliczeń z tytułu nakładów. Wypada zauważyć, że w przypadku późniejszej wielkiej inwestycji (chodzi tu przede wszystkim o wybudowanie wiat) pożądany byłby aneks do umowy, regulujący sposób rozliczenia tej inwestycji po ustaniu wieloletniej umowy. Skoro jednak strony tego problemu nie uregulowały, ma zastosowanie unormowanie przewidziane w art. 742 k.c., nie ma bowiem żadnych wątpliwości, że inwestycja ta zwiększyła wydatnie dochody obu stron. Zasadnie więc doszło do rozliczenia nakładów w postępowaniu sądowym.

Podnoszony przez stronę pozwaną zarzut dotyczący bezwartościowości przejętych obiektów nie ma żadnego uzasadnienia. W tej kwestii istnieje wręcz nadmiar dowodów przeciwnych. W rozpoznawanej sprawie wydało opinie pięciu biegłych i wszyscy zgodnie ustalili wysoką wartość przejętych przez pozwaną nakładów, nie niższą od przyjętej przez Sąd Apelacyjny. Niesłuszny jest przy tym zarzut pominięcia przez ten Sąd braku pozwolenia na budowę. Otóż Sąd II instancji uwzględnił ten fakt przez odliczenie od wartości nakładów kosztów legalizacji obiektów wzniesionych bez pozwolenia na budowę (40.000 zł).

Zaskarżone orzeczenie jest w zasadniczej mierze trafne. Zasadnie jednak powódka zakwestionowała orzeczenie o odsetkach należnych od zasądzonej kwoty, przede wszystkim dlatego, że z braku wystarczającej argumentacji nie poddaje się ono kontroli kasacyjnej. Niezaskarżenie przez powódkę w apelacji

oddalenia powództwa o odsetki za okres wcześniejszy oznacza tylko tyle, że oddalenie te stało się „niepodważalne”. Nie zostały natomiast przedstawione argumenty na rzecz „przesunięcia” płatności odsetek na datę wydania wyroku przez Sąd Okręgowy. W taki sposób orzeka się zazwyczaj o odsetkach przy waloryzacji, która jednak nie zaktualizowała się w tej sprawie. Należało w konsekwencji uchylić zaskarżony wyrok w części oddalającej powództwo o odsetki od kwoty 709.175 zł za okres od 4 maja 2006 r. do 12 czerwca 2008 r. i przekazać w tym zakresie sprawę do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.). Sąd Okręgowy zasądził odsetki od dwóch różnych zasądzonych kwot, od dwóch różnych dat początkowych, Sąd Najwyższy nie był jednak w stanie uwzględnić precyzyjnie tego rozróżnienia ze względu na sposób orzeczenia o odsetkach przez Sąd Apelacyjny.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 108 § 2 k.p.c.